

Riigikogu kultuurikomisjoni istungi protokoll nr 161

Tallinn, Toompea

Teisipäev, 09. juuni 2026

Algus 14.00, lõpp 15.45

Juhataja: Liina Kersna (esimees)

Protokollija: Merje Noorlind (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Margit Sutrop, Madis Kallas, Signe Kivi, Tõnis Lukas, Kadri Tali

Komisjoni ametnikud: Carina Rikart (nõunik-sekretariaadijuhataja), Helena Pihlakas (nõunik), Merje Noorlind (konsultant)

Puudusid: Vadim Belobrovstev ja Helle-Moonika Helme

Kutsutud: Kultuuriministeeriumi kantsler Merilin Piipuu, kultuuriväärtuste osakonna raamatukogunõunik Ülle Talihärm ning õigus-ja haldusosakonna õigusnõunik Epp Hannus (1. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Vabariigi Valitsuse algatatud rahvaraamatukogu seaduse eelnõu (877 SE) teise lugemise ettevalmistamine
2. Info ja muud küsimused

1. Vabariigi Valitsuse algatatud rahvaraamatukogu seaduse eelnõu (877 SE) teise lugemise ettevalmistamine

Liina Kersna avas arutelu ja sõnas, et Kultuuriministeeriumi muudatusettepanekud puudutavad peamiselt jõustumistähtaegu, kuid lisaks vajavad käsitlemist raamatukoguhoidjate haridusnõuded ja rahvaraamatukogu nõukogu küsimus.

Merilin Piipuu selgitas, et eelnõu näeb raamatukogu ja keskraamatukogu juhile ette kõrghariduse, kuid teiste töötajate puhul on kaalutud paindlikumat „piisava hariduse“ lahenduse või kutse omandamise kohustust. KUM-i hinnangul tuleb tasakaalustada teenuse kvaliteet, kohalike omavalitsuste (KOV) võimalused ja piirkondlikud eripärad.

Ülle Talihärm täpsustas, et rahvaraamatukogu nõukogu on nõuandev, mitte aruandlusorgan ja annab oma tegevusest ülevaate omavalitsusele kui omanikule. Rahvaraamatukogu nõukogu eesmärk on toetada raamatukogu arengut ja kogukonna kaasamist; selle moodustamise, töökorra ja ülesanded määrab KOV ning vajadusel võib nõukogu rolli täita olemasolev nõuandekogu. Ü. Talihärma sõnul on nõukogu liikmete osalemine vabatahtlik.

Kadri Tali küsis, kuidas arvestatakse kultuuritöötaja palka ning kas kõrgharidusega kohaliku

raamatukogu töötajat, kelle tööaeg on piiratud, käsitatakse palgatasemelt samaväärsena näiteks täiskoormusega töötava balleti- või ERSO muusikuga.

Merilin Piipuu selgitas, et kõrgharidusega kultuuritöötaja mõiste puudutab KUM haldusala ega laiene kohalikele omavalitsustele. KOV-id otsustavad ise kultuuritöötajate palgataseme üle. Osa suuremaid omavalitsusi on võtnud orientiiriks Eesti keskmise palga, kuid kohustust selleks ei ole. Raamatukogutöötajate palgad on KOV-ide kultuuritöötajate seas ühed madalamad.

Kadri Tali viitas kultuuriministri avalikule postitusele kultuuritöötajate palgavahendite kohta ning leidis, et selles tuleks selgemalt eristada eri kultuurivaldkondade töötajaid ja vältida muljet, nagu kajastaks üldine palganumber kõigi kultuuritöötajate tegelikku töötasu.

Signe Kivi leidis, et kõrgharidusnõude ja rahvaraamatukogu nõukogude küsimuses tuleb seaduses säilitada paindlikkus, arvestades kohalike omavalitsuste erinevaid võimalusi ja raamatukoguvõrgu vähenemist. S. Kivi hinnangul võiks piisata kõrgharidusest, sest erialase kõrgharidusega töötajaid võib olla keeruline leida. Samas loob kõrgharidus eelduse enesetäiendamiseks. S. Kivi toetas rahvaraamatukogu nõukogude rolli, kuid küsis, kuidas toimub raamatukogu aruandlus ja tagasisidestamine KOV-i, volikogu või keskraamatukogu suunal.

Ülle Talihärm selgitas, et rahvaraamatukogu nõukogu on nõuandev kogu ning raamatukogu aruandlus toimub kohalikule omavalitsusele. Kehtiva seaduse kohaselt avaldatakse Maakonnaraamatukogude koondaruanded KUM kodulehel ning riik viib nende põhjal läbi ka vastavaid analüüse. Praktikas on nõukogu aidanud suuremate ümberkorralduste, keskraamatukogude moodustamise ja sulgemiste puhul kaaluda argumente, kaasata elanikke ning leida teenuse korraldamisel kompromisse.

Madis Kallas märkis, et eelnõu ei otsusta KOV-ide raamatukoguvõrgu ümberkorraldamist, kuna seda tehakse juba niigi ning mitmel pool on raamatukogude lahtiolekuajad vähenenud. M. Kallas toetas kõrgharidusnõude puhul põhimõtet, et raamatukogutöö eeldab spetsiifilisi teadmisi. Samas pakkus ta paindliku lahendusena võimalust sõlmida kõrgharidusega töötaja puudumisel sarnaselt õpetajatega kõrghariduse omandamise ajaks töötajaga tähtajaline leping, et raamatukogu ei peaks töötaja puudumise tõttu sulgema.

Merilin Piipuu selgitas, et eelnõus nähakse täiendkoolitusena ette eelkõige kutse omandamine. Raamatukoguvaldkonna erialast kõrgharidust on praegu keeruline omandada, kuna senine infoteaduste kõrgharidusõpe on suletud. M. Piipuu lisas, et HTM tegeleb selle küsimusega. Olemasolev kutseõpe on üheaastane ja kvaliteetne, kuid kohtade arv on piiratud, mistõttu on kutse omandamise tähtaega pikendatud.

Ülle Talihärm täpsustas, et kutseõpet pakub Eesti Rahvusraamatukogu (RaRa), õpe on moodulipõhine, kestab mitu moodulit, lõpeb tunnistusega ning seda on pakutud üle kümne aasta. Pärast õppe läbimist saab taotleda raamatukoguhoidja kutset erialaliidu kutsekomisjonilt, kes hindab pädevusi ja omistab vastava kutsetaseme. Kutset saab taotleda ka keskharidusega, kuid sel juhul on võimalik omandada madalam kutsetase. 7. ja 8. taset keskharidusega taotleda ei saa. Talihärma sõnul võimaldab selline kutsepädevus pakkuda raamatukogu põhiteenust.

Margit Sutropi sõnul täidab raamatukoguhoidja, eriti väikestes kohtades, lisaks raamatukogutööle ka haridus- ja kultuuritöötaja rolli: suunab lugemist, korraldab üritusi, toetab digipädevust ja hoiab kogukonna kultuurielu. M. Sutropi hinnangul peaks sellisel töötajal olema kõrgharidus, sest see avardab mõtlemist ja aitab täita raamatukogu laiemat ühiskondlikku rolli. M. Sutrop leidis, et kutse on vajalik erialase raamatukogutöö jaoks, kuid

ei asenda kõrgharidust. Lisaks võib kõrgharidusnõudest loobumine devalveerida raamatukogutööd ja halvendada teenuse kvaliteeti.

Ülle Talihärm selgitas, et kehtivas seaduses raamatukogutöötajatele haridusnõuet ei ole. Nõue kehtib üksnes direktorile ning eeldab kõrgharidust ja kutset. Eelnõuga muudetakse juhi nõuet paindlikumaks ning antakse märku, et raamatukogu põhiülesandeid peaksid üldjuhul täitma kõrgharidusega töötajad. Ü. Talihärm täpsustas, et üle 80% raamatukoguhoidjatest on kõrgharidusega, kuid ees on põlvkonnavahetus ja erialase järelkasvu nappus. Tartu Ülikool valmistab aastas ette vaid vähese arvu raamatukoguhoidjaid ning kõik neist ei lähe erialasele tööle. Töötlemisülesannete puhul eristatakse sisulist töötlemist, sh kataloogimist ja märksõnastamist, ning tehnilist töötlemist, nagu arvelevõtmine, kohaviite määramine ja märgistamine.

Liina Kersna sõnas, et raamatukogutööle sobivad ka humanitaarharidusega inimesed, näiteks filoloogid, ning pidas oluliseks teadmist, et praegu on suurem osa töötajatest kõrgharidusega. L. Kersna pakkus kompromissina, et „piisava hariduse“ tähendust võiks seletuskirjas täpsustada, märkides, millistel ametikohtadel peaks olema üldjuhul kõrgharidusega töötajad, säilitades samas paindlikkuse.

Margit Sutrop toetas mõtet käsitleda raamatukoguhoidjaid sarnaselt õpetajatega: kui piirkonnas kõrgharidusega töötajat ei leita, võiks sõlmida tähtajalise lepingu ja suunata töötaja õppima.

Merilin Piipuu nõustus kõrghariduse vajalikkusega, kuid rõhutas KOV-i autonoomiat ja rahaliste võimaluste piiranguid. Tema sõnul võib kõrgharidusnõude kehtestamine ilma täiendava palgatoetuseta suurendada KOV-ide koormust ja tähendada vajadust osa raamatukogusid sulgeda, kuigi põhimõtteliselt ollakse teenuse kvaliteedi tõstmise vajaduses üksmeelel.

Liina Kersna sõnas, et suur osa raamatukoguhoidjatest on juba praegu kõrgharidusega, mistõttu tuleb hinnata, milline oleks kõrgharidusnõude tegelik mõju lähiaastatel.

Ülle Talihärm tõi esile, et mitmel pool on raamatukogude ja kooliraamatukogude ühendamine praktikas toimunud ning sellisel juhul täidab raamatukoguhoidja osaliselt ka haridusasutusega seotud rolli.

Margit Sutrop rõhutas, et raamatukoguhoidja suunab laste lugemisvalikuid, toetab digipädevust ja vahendab eesti kultuuri ning peaks seetõttu üldjuhul olema kõrgharidusega.

Liina Kersna pakkus aruteluks lahendust, mille kohaselt võiks kõrgharidus olla põhimõtteline nõue, kuid kõrgharidusega töötaja puudumisel saaks sõlmida tähtajalise lepingu ajaks, mil töötaja omandab vajaliku hariduse või kutse.

Epp Hannus juhtis tähelepanu sellele, et selline lahendus eeldab tegelikku õppimisvõimalust.

Merilin Piipuu kinnitas, et raamatukoguvaldkonna õppekava on olemas ning KUM on alustanud Tartu Ülikooli ja erialaliiduga arutelu erialahariduse edasiseks arendamiseks, millega jätkatakse sügisel.

Margit Sutrop küsis, kas raamatukoguvaldkonna kõrgharidusõppe vähene maht võib olla seotud pigem kandidaatide vähesuse kui ülikooli soovimatusega rohkem õppijaid vastu võtta. M. Sutropi hinnangul võiks kõrgharidusnõude kehtestamine koos ajutise lepingu ja õppima suunamise võimalusega suurendada ka õppijate arvu.

Liina Kersna küsis, kas kultuurivaldkonnas on analoogseid lahendusi, kus üldise haridusnõude kõrval on ette nähtud ajutine erand sarnaselt haridusvaldkonnaga.

Merilin Piipuu vastas, et sarnaseid lahendusi on eri seadustes, kuid rahvaraamatukogu seadus on eripärane, sest see puudutab kohalike omavalitsuste korraldatavat teenust. KUM ei ole kõrghariduse väärtustamise vastu, kuid nõude seadusesse kirjutamisel tuleb arvestada

KOV-ide autonoomia, rahaliste võimaluste ja tagasisidega, mille kohaselt võib KOV-idel olla nõuet keeruline täita ilma lisarahastuseta.

Ülle Talihärm lisas, et seletuskirjas saab täpsustada, et põhiülesandeid täitvate raamatukoguhoidjate puhul peetakse „piisava hariduse“ all üldjuhul silmas kõrgharidust, kuid ametikohtade nõuded kinnitab jätkuvalt KOV.

Liina Kersna palus ministeeriumil järgmiseks aruteluks kirjalikult esitada näited teistest seadustest, kus on kehtestatud haridusnõude osas erand ja teha ettepanek raamatukoguhoidja kõrgharidusnõudest ajutiselt erandi sätestamiseks.

Margit Sutrop rõhutas, et raamatukogutöötaja kõrgharidusnõue aitaks väärtustada raamatukoguhoidja aktiivset rolli kohaliku kultuuri- ja hariduselu hoidjana. Tema hinnangul võiks kompromissina kaaluda paindlikku lahendust, kus kõrgharidus on üldine ootus, kuid erandina saab sõlmida ajutise lepingu ning suunata töötaja end täiendama. M. Sutrop küsis ka, kas raamatukoguhoidja kutse kirjeldus on valdkonna spetsialistide hinnangul piisavalt välja töötatud ja aktsepteeritud.

Ülle Talihärm vastas, et valdkonna spetsialistid peavad raamatukoguhoidja kutset sisuliselt vajalikuks ja toimivaks. Kutse toodi eelnõusse selle senisest suuremaks väärtustamiseks. Pädevusi uuendatakse iga viie aasta järel ning sellele vastavalt tuleb ajakohastada ka kutseõppe ja kõrgharidusõppe õppekavu. Ü. Talihärma sõnul on kutseõppe läbinud andnud õppele head tagasisidet.

Tõnis Lukas küsis, milline on riigi toetusel maakonna keskraamatukogudes töötavate kõrgharidusega kultuuritöötajate edasine saatus ning kas reformi käigus vabanev raha suunatakse keskse tarkvaralahenduse rahastamisse maapiirkondade töökohtade arvelt.

Ülle Talihärm selgitas, et reformi tuleb vaadata tervikuna. KUM toetab KOV-e nn rahvaraamatukogude kiirendi meetme, investeeringutoetuste ja täienduskoolituste kaudu ning kesksed teenused toovad kaasa ühtsed juhendid, nõustamise ja koolitused. Tema sõnul viiakse praegu killustatult ja osaliselt käsitsi tehtavad ülesanded, sh statistika, üle ühtsesse keskkonda. Ü. Talihärm lisas, et üleriigilise raamatukoguteenuse paremaks juhtimiseks on vaja kesket koordineerimist, halduslepinguid ja kvaliteedinõudeid.

Tõnis Lukas küsis, milline on riigi palgatoetusega maakonnaraamatukogudes töötava 58 kõrgharidusega töötaja edasine saatus ning kas neid nähakse maapiirkondade raamatukogude tööjõuressursina või võib reform kaasa tuua nende ametikohtade kadumise.

Merilin Piipuu selgitas, et osa 58 töötajast jääb senistesse raamatukogudesse, kuna 15 neist on direktorid ja 15 komplekteerijad ning need ülesanded jäävad raamatukogudes vajalikuks. Teistel töötajatel on võimalik kandideerida arenduskeskuse ametikohtadele. Keskusesse kavandatakse 25 töökohta, millest 11 paiknevad piirkondades, ning osa tööst on võimalik teha kaugtööna. M. Piipuu sõnul tehakse reform olemasoleva ressursi piires. Ümberkorralduse tulemusel luuakse kolme killustatud süsteemi asemel ühtne raamatukogude andmekogu, mille ülalpidamist ei pea edaspidi rahastama iga KOV eraldi.

Kadri Tali väljendas muret, et arutus võib jääda mulje, nagu ei vajaks kultuurivaldkonna töötajad erialast ettevalmistust. Tema hinnangul peab KUM väärtustama erialast kõrgharidust ja tagama, et ka maapiirkondades töötaksid laste, kogukonna ja kultuurielu toetamisel pädevad inimesed.

Merilin Piipuu selgitas, et KUM peab raamatukoguhoidja kõrgharidust oluliseks, kuid rahvaraamatukogu seadus puudutab KOV-ide korraldatavat teenust, mille puhul tuleb tasakaalustada riigi kultuuripoliitilist suunda, kohaliku omavalitsuse autonoomiat ja rahalisi

võimalusi.

Madis Kallas märkis, et reform võib suurendada maakonnakeskuste KOV-ide palgakohustusi ja tekitada survet vähendada teiste raamatukogutöötajate arvu. M. Kallas rõhutas, et kõrgharidust ja kultuuritöötajaid tuleb väärtustada, kuid arvestada tuleb ka maapiirkondade tööjõulukorraga. Kompromissina toetas ta erandlikku tähtajalist töölepingut, et raamatukogu ei peaks sobiva töötaja puudumisel sulgema.

Ülle Talihärm selgitas, et tähtajalise töölepingu puhul tuleb eristada raamatukogujuhi ja raamatukoguhoidja ametikohta. Varasem vastuseis puudutas eelkõige juhi ametikoha tähtajalisust, kuid praegune arutelu käib raamatukoguhoidjate tähtajaliste lepingute üle, kellel puudub nõutav kõrgharidusharidus või kutse. Ü. Talihärma sõnul võib tähtajaline leping hariduse või kutse omandamise ajaks olla võimalik, kuid selle toimivust tuleb hinnata palgataseme ja tööjõu motiveerimise vaates.

Liina Kersna täpsustas, et lahendus oleks mõeldud erandjuhtudeks, kuna suurel osal raamatukoguhoidjatest on kõrgharidus juba olemas.

Epp Hannus selgitas, et eelnõus on paindlikkus piisava hariduse või kutse omandamiseks juba ette nähtud. Põhiülesandeid täitval raamatukoguhoidjal peab olema piisav haridus või kutse ning sobiva töötaja puudumisel võib tööle võtta inimese, kes on valmis vajaliku hariduse või kutse omandama. Sellisel juhul sõlmitakse tähtajaline tööleping hariduse või kutse omandamise ajaks. E. Hannus lisas, et selline lahendus ei pruugi katta olukorda, kus näiteks 73-aastane töötaja ei ole valmis nõutavat haridust ega kutset omandama.

Signe Kivi küsis, kas mitmel väikesel raamatukogul võib olla ühine juht, nagu on tavaks lasteaedade ja väikekoolide puhul, ning kas väiksemas kohas saab sama inimene täita nii juhi kui ka raamatukoguhoidja ülesandeid.

Ülle Talihärm selgitas, et eelnõuga liigutakse kohaliku omavalitsuse territooriumil raamatukogude ühtse juhtimise poole. Väiksemad raamatukogud tegutsevad keskraamatukogu struktuuriüksustena ning teenus korraldatakse omavalitsuses ühetaoliselt. Ü. Talihärma sõnul on praeguseks moodustatud üle 66 keskraamatukogu ning eelnõu eesmärk on muuta ühtne juhtimine üldiseks põhimõtteks, mis aitab tagada teenuse kvaliteedi.

Margit Sutrop leidis, et tähtajaline leping võib olla sobiv ajutine lahendus, kui eesmärk on suunata töötaja haridust või kutset omandama ja säilitada teenus olukorras, kus nõutava kvalifikatsiooniga töötajat kohe ei leita.

Liina Kersna täpsustas, et arutelu puudutab eelkõige raamatukoguhoidjaid ning „piisava haridusena“ võiks üldjuhul käsitada kõrgharidust, võimaldades selle puudumisel sõlmida tähtajalise töölepingu kõrghariduse või kutse omandamise ajaks.

Margit Sutrop küsis lisaks, kas ülikoolides on olemas raamatukoguhoidjatele sobiv õppekava ning kas nõue peaks puudutama kõrgharidust üldiselt, mitte üksnes erialast kõrgharidust.

Merilin Piipuu selgitas, et tähtajalise lepingu võimalust võib kaaluda, kuid kõrgharidusnõude seadusesse kirjutamisel tuleb arvestada KOV-ide autonoomia ja ressursidega. M. Piipuu sõnul ei ole KOV-idele eelnõuga täiendavaid vahendeid ette nähtud, mistõttu tuleb muudatuse mõju ja rakendatavust hoolikalt hinnata.

Tõnis Lukas märkis, et kohalike omavalitsuste autonoomiat puudutavate nõuete kehtestamine seadusega ei ole erandlik. Tema sõnul on riik reguleerinud KOV-ide korraldatavaid valdkondi ka näiteks huvikooliseaduses ja koolieelse lasteasutuse seaduses, mistõttu ei oleks sarnane lähenemine rahvaraamatukogude puhul pretsedenditu.

Madis Kallase sõnul peaks tähtajalise töölepingu võimalus hõlmama ka olukordi, kus töötaja

ei asu nõutavat haridust omandama, näiteks vanemaealiste raamatukoguhoidjate puhul. M. Kallase hinnangul võiks kõrghariduse puudumisel olla võimalik sõlmida kuni kolmeaastane tähtajaline tööleping. Kui töötaja asub õppima ja omandab vajaliku raamatukoguhoidja kvalifikatsiooni, saaks ta hiljem kvalifitseeruda tähtajatu lepingu tingimustele.

Liina Kersna märkis, et tähtajalise lepingu võimalus võib pakkuda haridusnõude küsimuses kompromissi.

L. Kersna sõnas, et komisjoni töölaual on seitse muudatusettepanekut, ning küsis, kas teise lugemise ja eelnõu vastuvõtmise nihkumine septembris mõjutaks kavandatud jõustumistähtaegu. Eelnõu menetluse septembris nihkumine annaks komisjonile võimaluse arutelul tõstatatud muudatused rahulikult sõnastada ja teha menetlusotsused enne täiskogu arutelu.

Merilin Piipuu vastas, et KUM eelistaks eelnõu teist lugemist Riigikogu täiskogus järgmisel nädalal ja kolmandat lugemist sügisel, kuna paljud raamatukogud on ajakavaga arvestanud ning KOV-ide jaoks on ettevalmistusaeg oluline.

Signe Kivi sõnas, et eelnõu on sisuliselt oluline ja muudatusettepanekud vajavad kvaliteetseks menetlemiseks lisaaega, mistõttu toetab S. Kivi komisjoni esimehe ettepanekut jätkata sisulist tööd ning teha menetlusotsused septembris.

Liina Kersna sõnul võiks menetlusplaan olla selline, et eelnõu teine lugemine toimub täiskogus 23. septembril ning eelnõu vastuvõtmine 30. septembril.

Merilin Piipuu küsis, kas kõrgharidusnõude kõrval tuleks muuta ka rahvaraamatukogu nõukogu regulatsiooni.

Ülle Talihärm lisas, et nõukogu on praktikas olnud kasulik, kuid KOV-il säilib vabadus määrata nõukogu töökord ja ülesanded vastavalt kohalikele vajadustele.

Madis Kallas märkis, et rahvaraamatukogu nõukogu regulatsiooni küsimus puudutab eeskätt Tallinna ning tema hinnangul ei ole seetõttu regulatsiooni muutmine vajalik.

Liina Kersna kinnitas komisjoni soovi, et rahvaraamatukogu nõukogu regulatsioon jääks eelnõusse senisel kujul.

Carina Rikart küsis, kas KOV-idele kõrgharidusega raamatukoguhoidja leidmise kohustuse seadmine võib kaasa tuua kohalike omavalitsuste õigustatud küsimuse täiendava rahastuse vajaduse kohta.

Merilin Piipuu selgitas, et kõrgharidusnõude kehtestamine tähendaks senisega võrreldes uut nõuet, kuid reform kavandatakse olemasoleva ressursi piires ning täiendavat rahalist toetust praegu ette nähtud ei ole.

Liina Kersna palus muudatusettepaneku sõnastamisel läbi mõelda ka piisava üleminekuaja ning rõhutas, et vastav üleminekusäte ei pea jõustuma üldises korras.

Tõnis Lukas küsis, kuidas käsitletakse raamatukogudelt, sh Jõhvi ja Tartu raamatukogu juhtidelt, laekunud ettepanekuid, mis puudutasid muu hulgas eelnõu täpsustamist ning nõukogu ja kõrghariduse teemat.

Ülle Talihärm selgitas, et osa ettepanekutest olid esitatud juba varasemal kooskõlastusringil, neid on arutatud Rahvaraamatukogude Nõukogus ning nende kohta on kujundatud seisukoht.

Epp Hannus lisas, et KUM saab laekunud seisukohad täiendavalt üle vaadata.

Merilin Piipuu täiendas, et kõigile ettepanekutele on kirjalikult vastatud ning reformi käigus on püütud leida eri osapoolte seisukohtade vahel kompromiss.

Signe Kivi tõi kokkuvõtvalt esile tagasisides kordunud põhiteemad: maakonnaraamatukogude rolli säilitamine ja ümberkorralduse selgem kujundamine, ülesannete ja vastutuse täpsem

määratlemine, rahastuse tagamine, väikeste ja maapiirkondade raamatukogude kaitse, raamatukoguhoidjate professionaalse kompetentsi säilitamine, Rahvusraamatukogu uue rolli täpsustamine, läbimõeldud üleminek ühtsele raamatukogusüsteemile ning ligipääsetavuse tugevdamine. S. Kivi märkis, et tegemist on teemadega, mida on eelnõus, muudatusettepanekutes või toimunud arutelus käsitletud.

Ülle Talihärm kinnitas, et kõiki nimetatud põhiteemasid on arutatud ning huvirühmade arvamustele on ka kirjalikult vastatud. Ülemineku sujuvuse tagamiseks on tehtud ka ettepanekud tähtaegade muutmiseks.

Liina Kersna tegi ettepaneku arutada läbi ühe Isamaa fraktsiooni esitatud muudatusettepaneku ning kuus kultuuriministeeriumi ettepanekut eelnõu muutmiseks, kuid hääletada neid sügisistungjärgu alguses, kui komisjonil on ees tervikpilt võimalikest muudatustest.

1. Muuta § 18 lõige 7 ja sõnastada järgmiselt:

„(7) Lugeja andmete õigsust võib kontrollida kord aastas rahvaraamatukogu külastusel.”

***Selgitus:** Eelnõu § 18 lõike 7 kohaselt kontrollitakse lugejate andmete õigsust kord aastas rahvaraamatukogu külastusel. Mitmed rahvaraamatukogude juhid on oma tagasisides välja toonud, et andmete kontrollimine on raamatukogule suur halduskoormus, kuna infosüsteem ei ole täna rahvastikuregistriga liidestatud, vaid andmeid tuleb küsida igalt lugejalt eraldi. Näiteks Tallinna Keskraamatukogu teenuseid kasutas 2025. aastal ca 73 000 lugejat. Sõnastus „õigus kontrollida isikuandmeid kord aastas“ annab raamatukogudele paindlikkust – kel vähem lugejaid, saaksid lugejate andmete õigsust kontrollida kord aastas, kel rohkem lugejaid, võiksid seda teha näiteks iga kolme aasta tagant. Rahvaraamatukogudele tagasisidest lähtudes teeme ettepaneku eelnõu § 18 lõiget 7 muuta, asendades kohustuse lugeja andmete õigsust kord aastas kontrollida õigusega andmeid üks kord aastas kontrollida. Raamatukogul on jätkuvalt õigus kontrollida lugeja andmete õigsust kord aastas (sh rahvastikuregistrist), kuid seda tehakse lähtuvalt isikutuvastust vajavate teenuste kasutamisel tekkivast vajadusest.*

Kultuurikomisjon

2. Muuta § 25 (5. peatükk rakendussätted) ja sõnastada järgmiselt:

„Kuni 2026. aasta 31. detsembrini kehtinud rahvaraamatukogu seaduse § 6 lõike 1 alusel kehtestatud rahvaraamatukogude põhimäärused kehtivad kuni käesoleva seaduse alusel kehtestatud põhimääruste jõustumiseni, kuid mitte kauem kui 2027. aasta 31. detsembrini.“

***Selgitus:** Muudatus on seotud ettepanekuga lükata eelnõu jõustumine osaliselt edasi. Eelnõu § 25 kohaselt tuleb seni kehtiva rahvaraamatukogu seaduse alusel kehtestatud rahvaraamatukogude põhimäärused viia uue seadusega kooskõlla hiljemalt 2027. a 1. juuliks. Arvestades eelnõule laekunud tagasisidet teeme ettepaneku eelnõu jõustumine osaliselt edasi lükata selliselt, et raamatukogude andmekogu ja väljaannete kesket hankimist puudutavad sätted jõustuvad 1. jaanuaril 2028. aastal. See tähendab ühtlasi, et senised maakonnaraamatukogud jätkavad kahe lisaulesande täitmist kuni 31. detsembrini 2027. a. Eeltoodust tulenevalt on otstarbekas anda rahvaraamatukogudele rohkem aega ka oma põhimääruste uue seaduse nõuetega vastavusse viimiseks.*

Kultuurikomisjon

3. Muuta §-i 26 ja sõnastada järgmiselt:

“ § 26. Maakonnaraamatukogu ja linna või valla keskraamatukogu

(1) Igas maakonnas peab olema maakonnaraamatukogu. Maakonnaraamatukogu on rahvaraamatukogu, kes täidab täiendavalt raamatukoguteeninduse maakondliku koordineerimise ülesandeid.

(2) Valdkonna eest vastutav minister nimetab maakonnaraamatukogu kõigi maakonna kohaliku omavalitsuse üksuste ühisel ettepanekul. Ettepaneku tegemisel maakonnaraamatukogu nimetamiseks lähtuvad kohaliku omavalitsuse üksused käesoleva paragrahvi lõikes 5 loetletud ülesannete täitmiseks vajalike tingimuste olemasolust ja asjaomase valla- või linnavolikogu nõusolekust.

(3) Kui maakonna kohaliku omavalitsuse üksused ei saavuta maakonnaraamatukogu nimetamise ettepaneku tegemiseks vajalikku üksmeelt, nimetab valdkonna eest vastutav minister maakonnaraamatukogu kohaliku omavalitsuse üksuste ettepanekuta, kuulates ära maakonna kohaliku omavalitsuse üksuste arvamused ning lähtudes käesoleva paragrahvi lõikes 5 loetletud ülesannete täitmiseks vajalike tingimuste olemasolust ja asjaomase valla- või linnavolikogu nõusolekust.

(4) Linnas või vallas, kus on mitu rahvaraamatukogu, võib linna- või vallavolikogu raamatukoguteeninduse koordineerimiseks nimetada ühe rahvaraamatukogudest linna või valla keskraamatukoguks.

(5) Maakonnaraamatukogu ja keskraamatukogu ülesandeid võib täita sama raamatukogu.

(6) Maakonnaraamatukogu ja keskraamatukogu ülesanded raamatukoguteeninduse koordineerimisel on:

- 1) kogude komplekteerimine ja töötlemine;
- 2) rahvaraamatukogude tegevuseks vajalike bibliograafia-, täistekst- ja muude andmebaaside loomine ja pidamine;
- 3) rahvaraamatukogude tegevuse analüüsimine;
- 4) erialane nõustamine ja raamatukogutöötajate täienduskoolituse korraldamine;”

Esitab Isamaa fraktsioon

Tõnis Lukas selgitas, et Isamaa fraktsiooni ettepaneku eesmärk on säilitada maakonnaraamatukogude ning linna või valla keskraamatukogude roll senisel kujul. Muudatus puudutab eeskätt ülesannete täpsustamist, arvestades, et tarkvara- ja registrilahendused koonduvad RaRa alla. Osa senistest ülesannetest on ettepanekust välja jäetud, kuid maakonnaraamatukogude koordineeriv roll jääks alles.

Ülle Talihärm selgitas, et eelnõus on Riigikohtu üldkogu otsusest lähtudes eristatud riiklikud haldusülesanded ja kohaliku tasandi ülesanded ning täpsustatud ka riigi rahastatavaid tegevusi. Haldusreform muutis väga oluliselt kohalike omavalitsuste piire. Haldusreformi järel ei lange maakondlik ülesanne alati kokku varasema maakonnaraamatukogu mudeliga, sest mõnes maakonnas on üks omavalitsus, samas kui mujal osutatakse teenust üle omavalitsuse piiride. Nt Keila linnaraamatukogu, mis on Harju Maakonna raamatukogu, osutab teenust teistele maakonna omavalitsustele. Samas Hiiumaa puhul on kahjuks see lahendus, kus ongi üks omavalitsus ja üks maakond ning seal me ei saa rääkida tulevikus kahjuks riiklike ülesannete osutamisest teistele maakonna omavalitsustele.

Ü. Talihärmi sõnul eeldavad ühtne raamatukogusüsteem ehk andmekogu ja muud üleriigilised arendused kesket riiklikku korraldust.

Merilin Piipuu lisas, et 15 maakonnaraamatukogu keskuse mudel ei vasta enam piisavalt KOV-ide ega valdkonna vajadustele. Eelnõu ettevalmistamise käigus kaalusime ka mudelit,

kus igasse maakonda jääks üks või kaks inimest alles, aga raamatukogu valdkonna tagasiside põhjal peeti loogilisemaks 11 piirkondliku keskuse mudelit, mis arvestab maakondade suurus, rahvastiku erinevusi kohalikes omavalitsustes ja teenuse tegelikku korraldust

Ülle Talihärm täiendas, et riiklike haldusülesannete paremaks korraldamiseks kavandatakse RaRa-ga halduslepingu, milles täpsustatakse riigi haldusülesannete täitmine. RaRa nõukogusse on kavandatud Eesti Linnade ja Valdade Liidu esindaja, et raamatukogude omanikel oleks võimalik kaasa rääkida teenuste arendamises ja strateegilises kavandamises. Keskse korralduse eesmärk on pakkuda KOV-ide rahvaraamatukogudele senisest ühtlasemat tuge, sest praegune tugi on ebaühtlane ning see on ilmnunud ka järelevalves.

Ü. Talihärma sõnul antakse andmekogude loomine ja pidamine, juhendite koostamine, juhendamine ning erialaste koolituste korraldamine RaRa ülesanneteks, kuna tulevikus haldab ühtset raamatukogusüsteemi RaRa. Seetõttu ei saa need ülesanded senisel kujul jääda maakonnaraamatukogudele. Kogude komplekteerimine ja töötlemine jäävad jätkuvalt omavalitsuse raamatukogu ülesanneteks. Riigi rahastuse puhul reguleeritakse väljaannete hankimist eraldi ning KOV-id võivad vajaduse korral tellida arendusüksuselt täiendavat tasuta teenust.

Tõnis Lukas väljendas kahtlust, kas eelnõuga kavandatav tsentraliseerimine lahendab tegelikud probleemid või toob kaasa ootamatuid lisakulusid. Tema hinnangul tuleks säilitada maakonnaraamatukogude staatus ning vajaduse korral täpsustada nende ülesandeid ja pädevusi.

T. Lukas küsis, millise loogika alusel kujundatakse eri valdkondades piirkondlikke keskusi, kui mõnes süsteemis lähtutakse neljast või viiest piirkonnast, raamatukogude puhul aga 11 keskusest. Samuti ei nõustunud ta käsitlevusega, et Hiiumaal ei saa maakondliku nimetuse või ülesande kasutamine olla põhjendatud pelgalt seetõttu, et maakonna ja omavalitsuse piir kattuvad.

Merilin Piipuu selgitas, et Hiiumaad väärtustatakse kõrgelt. Samas tuleb arvestada, et Hiiumaa on üks kohalik omavalitsus ning seal ei ole enam riiklikke ülesandeid.

M. Piipuu lisas, et 11 piirkonna kujundamiseni jõudis raamatukoguvaldkond teenusedisaini põhimõtteid kasutades ja kaasaval viisil. M. Piipuu sõnul jagab KUM T. Lukase, Madis Kallase ja teiste komisjoni liikmete muret Eesti regionaalarengu pärast. Eesmärk ei ole võtta maakondadest ära kõrgharidusega töötajaid (15 inimest). Riiklikke ülesandeid hinnates tuleb aga arvestada, et suur osa neist on automatiseeritavad. Riik ei saa pikas perspektiivis jätkata käsitsi tehtavate, dubleerivate protsesside ning kolme eraldi raamatukogusüsteemi ülalpidamisega.

Madis Kallase sõnul on tema peamine mure, et reformiga kaasnev palgafondi koormus liigub kohalikele omavalitsustele. Raamatukogu juhi ja komplekteerija ülesanded jäävad alles, kuid nende rahastamine tuleb leida KOV-idel. M. Kallas rõhutas, et see võib tuua kaasa töökohtade vähendamise ning mõjutada eeskätt kõrgharidusega raamatukogu- ja kultuuritöötajaid piirkondades. Ta lisas, et seaduses on palju häid lahendusi, kuid KOV-idele lisanduvat koormust tuleb selgelt teadvustada ning tema hinnangul ei ole Eesti Linnade ja Valdade Liit (ELVL) selles küsimuses olnud piisavalt jõuline.

Merilin Piipuu selgitas, et reform on keerulisem eeskätt 15 kohaliku omavalitsuse jaoks, kelle raamatukogudes on riik seni toetanud riiklike ülesannete täitmiseks vajalikke ametikohti. Teiste kohalike omavalitsuste jaoks võib reform tuua kaasa ka rahalise võidu. Tema sõnul on seda küsimust arutatud ka ELVL-is. Ka õiguskantsler on valitsuse istungil juhtinud tähelepanu sellele, et 15 omavalitsuse eelistatud toetamine ei ole põhjendatud.

M. Piipuu lisas, et seni on riik toetanud nelja ametikohta riiklike ülesannete täitmiseks, kuid

nende ülesannete sisu on aja jooksul muutunud. Kui riiklikud ülesanded viiakse ära või neid täidetakse edaspidi riigis keskselt ja infotehnoloogiliste lahenduste abil, ei ole põhjendatud jätkata olukorda, kus riigi rahaga kaetakse osaliselt kohaliku omavalitsuse ülesandeid.

Toetama peab raamatukoguvaldkonda tervikuna, kuid seda ei saa teha üksnes 15 omavalitsuse eelistamise kaudu.

M. Piipuu sõnul vajab raamatukoguvaldkonna rahastamise küsimus laiemat arutelu, sealhulgas võimaliku palgatoetuse või kohalike omavalitsuste tulubaasi suurendamise üle. Tema hinnangul on need sisulised küsimused, mida tuleb edaspidi käsitleda, kuid praeguses reformis ei saa jätkata 15 kohaliku omavalitsuse eraldi eelistamist.

Madis Kallas sõnas, et arutelu puudutab maakonnaülesannete täitmist. Ta tõi näiteks Saaremaa, kus maakonnaraamatukogu teenindas enne omavalitsuste ühinemist 15 kohalikku omavalitsust ning teenindab praegu kolme omavalitsust. Saaremaa vallale langeb selgelt suurem koormus kui Muhu ja Ruhnu vallale, kuid tegemist on siiski mitmekümne raamatukogu teenindamisega. Sarnane olukord võib olla ka teistes piirkondades. M. Kallas märkis, et maakonnakeskuse omavalitsused, kes haldasid maakonnaraamatukogusid, panustasid maakonna kui terviku teenindamisse ega hoidnud teenuseid üksnes enda jaoks. M. Kallas ei nõustunud käsitlusega, nagu oleksid teised omavalitsused olnud senises korralduses ebasoodsas või alakoheldud olukorras ning et seetõttu on vaja muudatusi teha.

4. Muuta § 26 (5. peatükk rakendussätted) lõige 1 ja sõnastada järgmiselt:

„(1) Enne käesoleva seaduse jõustumist maakonnaraamatukoguks nimetatud rahvaraamatukogu tegutseb maakonnaraamatukoguna kuni 2027. aasta 31. detsembrini.”

***Selgitus:** Muudatus on seotud ettepanekuga lükata eelnõu jõustumine osaliselt edasi. Eelnõu § 26 reguleerib senistes maakonnaraamatukogudes kahe riikliku ülesande täitmist kuni 30. juunini 2027. aastal. Arvestades eelnõule laekunud tagasisidet teeme ettepaneku raamatukogude andmekogu ja väljaannete kesksel hankimisel puudutavate sätete jõustumine poole aasta võrra edasi lükata (st 1. jaanuarini 2028. aastal). See tähendab ühtlasi, et senised maakonnaraamatukogud jätkavad kahe lisaulesande täitmist kuni 31. detsembrini 2027. a. Eeltoodust tulenevalt palume eelnõu § 26 lõiget 1 muuta ja asendada selles tekstiosa „30. juunini” tekstiosaga „31. detsembrini”.*

Kultuurikomisjon

5. Muuta § 27 (5. peatükk üleminekusätted) ja sõnastada järgmiselt:

„Rahvaraamatukogu struktuur viiakse käesoleva seaduse § 5 lõikega 1 vastavusse 2028. aasta 1. jaanuariks.“.

***Selgitus:** Muudatus on seotud ettepanekuga lükata eelnõu jõustumine osaliselt edasi. Eelnõu § 27 näeb ette, et rahvaraamatukogude struktuur viiakse uue seadusega kooskõlla 2027. aasta 1. juuliks. Seoses ettepanekuga eelnõu jõustumine osaliselt edasi lükata, on otstarbekas anda rahvaraamatukogudele ka rohkem aega oma struktuuri uue seaduse nõuetega vastavusse viimiseks. Seetõttu teeme ettepaneku eelnõu § 27 teksti muuta ja asendada selles tekstiosa „2027. aasta 1. juuliks” tekstiosaga „2028. aasta 1. jaanuariks”.*

Kultuurikomisjon

6. Muuta §-i 29 (5. peatükk rakendussätted) esitatud Eesti Rahvusraamatukogu seaduse punkt 29 järgmises sõnastuses:

„**29)** paragrahvi 23 täiendatakse lõikega 4 järgmises sõnastuses:

„(4) Peadirektor tagab 2027. aasta 1. juuliks Rahvusraamatukogu põhikirja vastavusse viimise käesoleva seaduse 2027. aasta 1. jaanuaril jõustunud redaktsiooniga ja 2028. aasta 1. juuliks 2028. aasta 1. jaanuaril jõustunud redaktsiooniga.“

Selgitus: Muudatus on seotud ettepanekuga lükata eelnõu jõustumine osaliselt edasi. Eelnõu § 29 punktiga 29 täiendatakse Eesti Rahvusraamatukogu seaduse (ERRS) üleminekusätteid. Eelnõuga lisatava sätte kohaselt peab Eesti Rahvusraamatukogu (RaRa) peadirektor tagama 2027. aasta 1. juuliks RaRa põhikirja vastavusse viimise ERRS-i 2027. aasta 1. jaanuaril jõustunud redaktsiooniga ja 2028. aasta 1. jaanuariks 2027. aasta 1. juulil jõustunud redaktsiooniga. Kuna ERRS-i muudatused on planeeritud jõustuma kahes etapis (2027. aasta 1. jaanuaril näiteks suurem osa riigi haldusülesannete RaRa-le täitmiseks volitamise seadusest ja 2027. aasta 1. juulil raamatukogude andmekogu puudutav), antakse eelnõuga ka põhikirja muutmiseks õigus kahel korral. Muudatuste tegemiseks on mõlemal juhul jätud aega pool aastat. Seoses eelnõule laekunud tagasisidest tuleneva ettepanekuga lükata raamatukogude andmekogu ja väljaannete keskset hankimist puudutavate sätete jõustumine poole aasta võrra edasi, on otstarbekas anda RaRa-le õigus muuta oma põhikirja etapiviisiliselt, st 1. juuliks 2027. aastal ja 1. juuliks 2028. aastal.

Kultuurikomisjon

7. Muuta § 32 lõige 2 (5. peatükk rakendussätted) muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:
„(2) Käesoleva seaduse § 6, § 11 lõike 2 punkt 5, § 29 punktid 2, 3, 8, 16 ja 25 ja § 31 jõustuvad 2028. aasta 1. jaanuaril.“

Selgitus: Eesti Linnade ja Valdade Liit, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing ja mitmed rahvaraamatukogude juhid on väljendanud muret eelnõuga tehtavate muudatuste rakendamise ajakava pärast. Laekunud tagasisidest tulenevalt teeme ettepaneku lükata raamatukogude andmekogu ja väljaannete keskset hankimist puudutavate sätete jõustumine edasi kuni 1. jaanuarini 2028. aastal. See tähendab ühtlasi, et senised maakonnaraamatukogud jätkavad kahe lisaülesande täitmist kuni 31. detsembrini 2027. a. Eelnõu jõustumisaja osaline edasilükkamine võimaldab siduda komplekteerimisega seotud muudatused eelarveaasta algusega ning annab rohkem aega raamatukogude andmekogu ettevalmistamiseks, sealhulgas andmete migratsiooniks, koolituste läbiviimiseks, juhendmaterjalide koostamiseks ja muude rakendusküsimuste lahendamiseks. Eelnõu jõustumisaja osaline edasilükkamine ei too kaasa täiendavaid riigieelarvelisi kulusid.

Kultuurikomisjon

Epp Hannus sõnas, et kõik tähtaegade edasilükkamised on omavahel seotud ning tulenevad kultuuriministeeriumi poolt esitatud 7. ettepanekust, et maakonnaraamatukogudes jätkatakse kahe lisaülesande täitmist poole aasta võrra kauem. Kui praegu näeb eelnõu ette, et selleks tähtajaks on 30. juuni 2027. aastal, siis teeme ettepaneku lükata see kuus kuud edasi ehk kuni 31. detsembrini 2027. aastal.

Carina Rikart sõnas, et kuna tähtaegade edasilükkamist puudutavad muudatused on omavahel seotud, võiks need vormistada ühe ettepanekuna.

Liina Kersna tänas arutelu eest ning sõnas, et kultuurikomisjon jätkab eelnõu arutelu 14. septembril.

2. Info ja muud küsimused

Infot ei esitatud ning muid küsimusi ei tõstatatud.

(allkirjastatud digitaalselt)
Liina Kersna
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Merje Noorlind
protokollija